Anul V. No. 22. 15 Iunie. 1862.

JURNAL,

PENTRU RESPANDIREA SCIINȚELORŬ NATURALE ÎN ROMÂNIA,

Redigeat
de
Professor Dr. Iuliu Barașu și D. Ananescu.

Coprindere Observațiunĭ meteorologice în Romănia. —Istoriea Vesuveuluĭ.— Cynocephalus.

Memoriŭ presintat societățeĭ Române de sciințe în ședința de la 13 IUNIE 1862.

O aruncătură de ochĭ asupra observațiunilor meteorologice făcute la noĭ, de către Autor.

Sciința Meteorologieĭ este una din ramurile celle maĭ moderne ale sciințelor Fisice și Naturale; ba încă și acum putem dice că avem numaĭ rudimente saŭ base alle uneĭ sciințe viitórei. Căcĭ, numaĭ o adunătură d'o mulțime de observațiunĭ regulate și esacte, făcute la maĭ multe

locurĭ și legate una de alta într'un mod sistematic, va putea crea o sciință meteorologică peste tot pământul, care va permite a predice schimbările temperatureĭ, nu dupe un mod azardos în modul calendarilor, ci într'un mod esact precum se cuvine uneĭ sciințe.

De și sunt o mulțime de felurĭ de evenimente și de fenomene ce se arată în atmosferă, înse observațiunile meteorologice d'acum, se mărginescŭ la următórele schimbărĭ ce se întâmplă în aer:

1. A observa gradul cresciereĭ și descresciereĭ temperatureĭ atmosfereĭ, în differitele sesone anuale, în differitele lunĭ și chiar în differitele ore alle dilelor, spre a putea aședa în fine o temperatură medie quotidiane, lunare și anuale și, ca un resultat final, a putea trage peste totŭ pământul liniile isotherme, isothere și isochimene în modul arătat pentru ântêia ore prin Alassandrul de Hunboldt. 1).

2. A observa gradul igrometric saŭ d'umedeala aeruluĭ într'unŭ mod absolut și relativ, adecă în rapport cu temperatura aeruluĭ; fiind-că este învederat că să pótă să esiste în aerŭ o cuantitate maĭ mare de vapóre de apă, și cu tóte acestea, aerul să se arăte maĭ uscat de cât un alt aer care coprinde o cuantitate absolută maĭ mare de vapóré, înse fiind d'o temperatură maĭ mică; aceste observațiunĭ se fac prin termometru udat saŭ psichrometru; căcĭ, cu'cât aerul este maĭ udŭ, cu atât se evaporédе maĭ pucĭn umedeale ce încongióre globul termometuluĭ uscat, și differința între temperatura termometruluĭ uscat și cellŭ udŭ, va fi maĭ mică; la un aer sec, acéstă differințe va fi mare.

3. A observa cuantitatea apelor de ploiĭ cădute într'un loc (saŭ o țérră) în cursul unuĭ an; aceste observațiunĭ se facă prin Pluviometer.

4. A observa differințele și oscilațiunile barometrice, spre a forma ear un resultat mediŭ anual și a desemna o linie curbă care represintă aceste resultate medie în differitele locurĭ alle pământuluĭ.

5. A observa mersul vînturilor, adecă di-

Nota 1). Esplicatiea acestor espresiunĭ meteorologice este cea urmatóre. Observatoriĭ meteorologistiĭ, ca se dovedésca temperatura mezie anuala a loculuĭ unde fac observatiunele, urméze in modul urmetor. Eĭ observa temperatura aeruluĭ de 3 orĭ in 24 de ore, adeca: la 6 deminétia (momentnl cellu maĭ frig al zileĭ) la ora 2 dupe amiaze-zi (momentul cell maĭ cald al zileĭ) si la ora 10 seara (momentul de mijloc), fac aditiune simple d'aceste 3 cifre se impart suma prin 3 si asia ajjung la temperatura mezie a zileĭ. (Asia s. e. cand intr'o zi este la ora 6 diminétia, 13, la dóoe dupe améze-zi 25 si seara 16 atunci se face o aditiune de 13 25 16 si suma de 54 se imparte prin 3 care da resultatul 18; asta este temderatura mezie a zileĭ; daca au ajjuus a scie tóta temperatnrile mezie quotidiane din 30 zile ale luneĭ atuncĭ fac o aditiune de aceste temperaturĭ meziĭ si impart resultatul in 30, atuncĭ ajung a afla temperatura mezie a uneĭ lune (lunare); apoĭ fac aditiune de 12 temperaturĭ lunarĭ si impart suma prin 12 atuncĭ ajjung la temperatura mezie a anuluĭ (anuale); in fine fac aditiune de maĭ multe temperaturĭ anuale (s. e. de 10 anĭ) si imparte suma prin numerul anilor observati (s. e. prin 10) atuncĭ ajjung la cunoscintia adevarateĭ temperature anuale; cu cat numerul anilor observatĭ este maĭ mare, cu atat resultatul se apropie maĭ mult la adever.

Daca maĭ multĭ observatorĭ au observat temperaturile anuale in maĭ multe locurĭ ale pamentuluĭ si au gasit c'ceste temperaturĭ sunt ecvale, atuncĭ trag pe charta o linie care trece peste tóte aceste locurĭ si o numesc linie isoterme a acestor locurĭ (asia s. e. Bucurescĭ se afle sub liniea isoterme 8)

Se afle insemnat pe chartea globuluĭ deja o multime de liniĭ isoterme.

Fie care linie isoterme arata cuantitatea caldureĭ ce a primit'o fie care loc al pamentuluĭ de la sóre in cursul unuĭ an. Dar acésta nu e de ajjuns ca se putem judeca care cultura plantelor poate se reusésca in cutare sau cutare loc; cacĭ se poate ca intr'un loc A vara se nu fie prea cald dar nicĭ carna prea frig (s. e. in Irlanda) si intr'un alt loc B (s. e. la noĭ) se fie vara o caldura prea mare si earna un frig prea mare. Este invederat ca acestee amenduoe locurĭ o se aibe o temperature mezie anuale adeca se vor afla intr'o singure linie esoterme (cacĭ frigul cell mare al erneĭ in locul B, compenzeze caldura cea mare a vereĭ ce esista acolo); apoi daca ar vrea cineva basindu-se pe acésta ecualitate a temperaturilor mezie anuale si va cultiva s. e. in Irlanda vitia, fiind-ca aceste plante reusesce le noĭ si da un vin bun, acest om va gresĭ mult; cacĭ vitia este o plante care cere vara o caldure destule de mare dar frigul érneĭ cat se fie de mare nu'ĭ pase, fiind-ca se ingroapa in pament; de aceea meteorologistiĭ au imaginat un miziloc ca se putem afla daca caldura soareluĭ este distribuita in differitele sesoane a le anuluĭ intr'un mod ecual la differite locurĭ pe pament si eacea ce au facut. A adunat pe d'o parte temperaturile lunare ale lunilor primevereĭ si vereĭ si pe d'alta parte temperaturile lunare ale lunelor toamneĭ si erneĭ. Fie-care dintre aceste aditiunĭ, le au impartit prin 6 si asia a ajjuns a sci in care loc al pamentuluĭ vara domnesce o caldure maĭ mare si in care domnesce earna cu frig mai mare; apoĭ duoe locurĭ ce au o temperature ecuale pentru 6 lunale ale primevereĭ si vereĭ (s. e. noĭ si Italia superióre se afla intr'o singure linie Isothere, pe cand duoe locurĭ ce am o temperatura mezie ecuale pentru 6 lunĭ ale tómnei si erneĭ se afle sub o singuru linie Isoschimene (s. e. noĭ si unnele locurĭ nordice ale Russieĭ).

Dar fiind-ca in Botanica se scie liniile isothere si isoschimene cerute pentru fie-care plante, de aceea este invederat de ce importantie mare trebue se fie cunosciintia acestor liniĭ pentru a reusĭ in agriculture si in differitele intreptinderĭ ce se rapporta la operatiunele agricole. Dar cunoscintia acestor liniĭ nu se póte dobendi de cat prin necontenite observatiunĭ meteorologice urmate intr'o multime de locurĭ pe pament.

Eacca importantia practica a abservatiunilor meteorologice; si àr fi bine ca in tóte orasele ale Romanieĭ se se afle cate un amator ca se interprinze aceste observatiunĭ in locul unde e domiciliat. Dar repetìm si zicem ca tóte valórea acestor abservatiunĭ, consista in esactitatea si continuitatea lor neinterrupte.

recțiunea lor în rapportu cu puncturile cardinale alle orizontuluĭ și forția lor, în care s'a adoptat 10 graduri: de la liniste completă (= 0) penă la uraganul cellŭ maĭ tare (= 10). Partea acésta a Meteorologieĭ permite a deveni d'o fórte mare importanție pentru navigațiune pe mare, dupe teoriea modernă a vînturilor, descoperită de către celebrul professor Dove la Berlin.

6. A observa gradul serenitățeĭ și a nuorilor ce se arată în ceriŭ; și aicĭ s'a adoptat a pășĭ cu 10 grade de la zero (serenitatea perfectă) penă la 10 (când tot orizontul e acoperit cu nuorĭ).

7. A observa și a inregistra modul precisatuluĭ meteorologicu ce se întâmplă, adicĕ plóia (:) ninsorĭ (*) petre (o) și nebula (.)

8. A observa timpul reîntórcereĭ sesonelor anuale și tóte fenomenele din regnul vegetal și animal ce se rapportă la dînsele. S. e. dioa înflorireĭ cutăreĭ saŭ cutăreĭ plante în fie-care primăvară, asemenea dioa începutuluĭ vesteșireĭ, a cutăreĭ saŭ cutăreĭ plante în fie-care tómne; saŭ dioa plecăreĭ și reîntórcereĭ animalelor trecătóre saŭ emigratóre primăvara și tómna.

La noĭ în Romania nu sciŭ dacă s'a făcut vr'o dată o serie d'observațiunĭ meteorologice neînterruptă în curs de maĭ mulțĭ anĭ (mi se pare că D. P. Poenar a făcut observațiunĭ în curs de 2—3 anĭ.) Sub-însemnatul face deja de cincĭ anĭ în Bucurescĭ observațiunĭ meteorologice neînterrupte, înse timpul și diversele ocupațiunĭ ne permitîndu'mĭ a mă întinde cu tótă esactitatea la tóte ramurile observațiunilor enumerate în sus, d'aceea m'am mărginit numaĭ la celle maĭ importante d'între dînsele, adicĕ d'a observa oscillațiunile temperatureĭ prin termometru uscat și d'a observa bilanțulŭ dilelor, în cât se raportă orĭ la stare senină a ceriuluĭ, orĭ la differite precipitațiunĭ apóse ce s'întîmplă pe anŭ, asemenea sunt înregistrate și forția și direcțiunea vînturilor.

Bitlanțul meteorologicŭ allŭ anuluĭ trecutŭ l'am publicat în No. 3 allŭ diaruluĭ franced din Bucurescĭ intitulat „La voix de la Roumanie" pe care îl reproducŭ alăturatŭ în limba română și voiŭ maĭ adauga aicĭ câteva cuvinte esplicatóre.

Aste sunt pe scurt, celle următóre:

a). Resultatul final allŭ observațiunilor anuluĭ 1861 arată pentru capitala nóstră o temperatură medie anuale = +8,4 R°; în anul 1860 aceste temperature era = +8,2 R°; în anul 1859 asta era = +8,6 R°; în fine putem dice că temperatura nóstră anuală este = 8 și o fracțiune. Deja în billanțul meteorologic publicat în anul 1859 de către institutul Central meteorologicŭ allŭ imperiuluĭ Austriacŭ ce se află la Viena, cu care sunt și eŭ în relațiune, figureade capitala nóstră cu numita temperatură medie anuale, dupĕ observațiunele mele.

Așia dar linia isotermă a nóstră, se légă cu aceea a orașiuluĭ Laibach etc.

b). Noĭ trăimŭ aicĭ într'o climă numită ecsesive, fiind-că liniea isotheră a nóstră se leagă cu aceea a Italieĭ superióre (s. e. cu Milan) pe cândŭ linie isoschimen a nóstră se légă cu unele locurĭ nordice alle Russieĭ. Într'adevêrŭ, nu póte se fie în lume o climă maĭ ecsessive de câtŭ aceea, unde vara termometrulŭ luĭ Reaumure ajjunge la ora 4 dup'amédedi în umbra la gradul + 31° și earna tot acest termometru arată câte o dată (de și rar) la ora 6 deminéța — 13°, — 14° și chiar — 16° sub zero! Noĭ trăim într'o țérră în care vara vița reusesce prea bine, smochinele crescu în aerul liber, porumbul este unul din rodurile pămentuluĭ celle maĭ respîndite și iarna ne preumblăm treĭ lunĭ de dile necontenit cu saniea (precum iarna trecută, de la 15 Noembrie pênă la 15 Februarie).

Causa acestuĭ ecsesŭ al climeĭ, este determinată nu prin posițiunea geografică a latitudineĭ, ci prin fenomenele geologice care aŭ precedat formațiunea soluluĭ nostru. Acésta a făcut că suntem protegiațĭ către sud și sud-ost prin munțiĭ Balcanĭ; către West și nord-Vest, prin Carpațĭ, numaĭ în nord-ost țérra nóstră este descoperită și espusă venturilor recĭ (crivețu) care suflă peste stepele Kirgizilor și nordul măreĭ negre, și ne aduce noe tot deauna orĭ dapade, orĭ un frigŭ secŭ. Fără acéstă pórta deschis a vînturilor neplăcute ale Russieĭ, Românica ar avea o climă ca Milan și tot nordul Italieĭ.

Dar și chiar în România găsim duoe Zone differite, una nordică saŭ Zona muntósŭ și alta meridionale saŭ Zona Câmpiilorŭ și islazelorŭ șețe imense. Acésta dupe urma, având un sol aluvial, arată caracterul climeĭ eccesive în cellŭ maĭ mare gradŭ, pe când în partea nordica ecesele climatice nu sunt fórte pronunciate.

Nu este aicĭ loc a ne întinde maĭ mult des- **pre acestea** şi maĭ cu sémă a arăta câtŭ de **mare este** influinţa acesteĭ differinţe asupra igi- **eneĭ publice**, precum şi asupra tóteĭ fisionomie **vegetale** a ţerreĭ; cum tocmaĭ în acéstă parte a Ro- **mânieĭ**, plantele labiacé sociabile (Salvia, Ajuga) **Euphorbiaciele** şi Compusele sunt plantele dom- **nitóre** (întocmaĭ ca în climele calde), pe când în **partea** nordică, arboriĭ şi alte plante vivace a **găsit** solul lor convenabile; ear între plantele er- **bóse**, anuale, Gentianeile şi Papilonaecile, aceste **plante** obicinuite ale climelor moderate, formédă **partea** cea domnitóre a floreĭ ţereĭ.

În fine, am să observŭ că o comparaţiune **între** observaţiunele mele d'aicĭ şi celle făcute **în** Transilvania (maĭ cu seamă în Braşiov) mi'aŭ **probat** că în privinţa fenomenelor meteorologice, **noĭ** formăm o unitate remarcabile cu Transilvania, **de** şi suntem despărţiţĭ de dânsa prin ḑidul Car- **paţilor**; ba încă, sinhcronismul care s'a obser- **vat** maĭ tot d'auna între cutremurile nóstre şi **acelle** din Transilvania, probă că ne aflăm în Ro- **mâniea** şi Transilvaniea într'o continuitate a cau- **selor** productóre cutremurilor; saŭ vorbind în **limba** geologică de maĭ nainte, o să ḑicem, că ne **aflăm** pe bolta aceliaşĭ cavităţĭ subterane care **este** vatrea cutremurilor în aceste duoe ţerrĭ.

În fine voiŭ pomeni aicĭ o idee fórte cu- **rióse** înaintate de către D. Schvab în Dres- **de** şi care póte că va avea cu timpŭ o mare **influinţe** în Moteorolagie. D-luĭ a probat ca **petele** ce se vede pe discul solar, influe mult **asupra** timpuluĭ, însă într'un mod indirect; a- **decă**, dânsul a arătat ca petele sóreluĭ influe **asupra** magnetismuluĭ terrestrŭ şi că schimbări- **le** magnetismuluĭ terrestrŭ, producŭ differitele **schimbărĭ** meteorologice.

Ellŭ se esprime ast-felŭ.

În pământ esistă o constituţiune saŭ schimba- **re** magnetică care produce eşirea vînturilor; daca **aceste** schimbărĭ se întîmplă vara, acestea pro- **duc** ploĭ; dacă s'ntîmplă earna, produce zăpade, **şi aşa** o singure schimbare magnetică în pământ, **póte** să producă differite fenomene meteorolo- **gice**, dupe dfferinţa sesónelor şi daca cineva ar **scie** că cutare constituţie saŭ scămbare mag- **netică** se va întîmpla în cutare sesón, o se scie **maĭ nainte** ce timpŭ va fi în acest séson.

Tot d'odată d. Schvab a arătat că fiind-că e sciut că petele sóreluĭ aŭ un ciclu care'l par- cură în cursul de 11 $1/9$ anĭ, aşa dar într'o sută de anĭ $(= 9 \times 11\ 1/9)$ petele sóreluĭ în- cepŭ o serie nuoă în raport cu sesonele anuluĭ, ecual cu aceea ce a avut'o nainte cu 100 de anĭ, de aceea ḑice d. Schvab, este învederat că în fie care sută de anĭ, schimbările timpuluĭ tre- bue să se repétă tocmaĭ în ordinu care l'a avut nainte 100 de anĭ; prin urmare, daca stu- diăm cu atenţiune schimbările timpuluĭ în cursul unuĭ secol, o să scim maĭ nainte tóte schimbă- rile timpuluĭ pentru tóte seculile. Eaccă că dupe d. Schvab, Calendarul secular (Cazamica) predi- cator al timpuluĭ pentru 100 de anĭ este justificat chiar sub puntul de vedere al sciinţeĭ.

Se facem aicĭ o comperaţiune între semes- trul d'întâiŭ al anuluĭ trecut 1861 şi al anuluĭ curent 1862.

	1861	1862
Ianuarie	$-4,3^0$	$-2,5^0$
Fevruarie	$2,3^0$	$-1,2_0$
Martie	$6,6^0$	$8,3^0$
Aprilie	8.9^0	11,6
Maiŭ	14	16
Iunie	17	17
Suma:	$\frac{45}{6} = 7,5.$	$\frac{49}{6} = 8,2.$

Aşia dar am avut în acestŭ semestru maĭ multe căldurĭ de cât în semetru ânteiŭ al anuluĭ 1861; prin urmare, dacă legea constanţeĭ tem- peraturĭ anuale este adevărată, putem se predi- căm acum că orĭ că lunile Iulie, August şi Sep- temvrie vor fi maĭ pucin calde, saŭ că lunile Octomvrie, Noemvrie şi Decemvrie vor fi maĭ frigurόse de cât în anul trecut, ca să ease la finitul anuluĭ temperatura anuală = 8 cu o mică fracţiune, ca în anul trecut.

Dr. Baraş.

Resumatul observaţiunilor meteorologice din Bucurescĭ pe anul 1862

DUPE

TERMOMETRUL LUI REAUMURE.

Luna	Temperatura medie lunare.	Macsimul la ora 4 dupe amiadę-dĭ.	Minimul la oră 6 deminiaţa.	Dile senine	Dile cu nourĭ.	Dile de plóie.	Dile de petre	Dile de nins.	Dile de tunet.	Cuatetimea apeĭ ploĭ.	Observaţiunĭ.
Ianuarie	— 4,3	+ 7° la 31	— 14 la 19	15	12			3		Nu s'a putut determina încă cu esactitate.	19 la ora 6, frigul cellŭ maĭ mare al erneĭ
Fevruarie	+ 2,3	+ 10° la 28	+ 1,5 la 15	14	9	2					
Marţie	+ 6,6	+ 16°,5 la 10	+ 0 la 7	21	8	2					la 16 ore 1/4 dimineaţa un cutremur de S. E. la N. O.
Aprilie	+ 8,9	+ 12 la 14	+ 1,5 la 5	23	3	3		1			
Maiŭ	+ 14,			20	5	6					
Iunie	+ 17,3	+ 28,5 la 13	+ 12,5 la 24	16	3	8	2		1		în dioa căldureĭ celle maĭ mare, petre
Iulie	+ 19,3	+ 29 la 16	+ 14 la 1-iŭ	23	4	4					la 16 dioa cea maĭ călduroasă
Augustŭ	+ 17,	+ 28 la 3	+ 10,5 la 20	26	3	2					la 12 ore 4 d. a. un cutremur
Septemvrie	+ 12,6	+ 21 la 1 şi 15	+ 7 la 10 şi 25	19	3	8					
Octomvrie	+ 7,9	+ 15 la 22	+ 0° la 29	16	10	5					
Noemvrie	+ 2,1	+ 14 la 3	— 8 la 5	12	6	5		6			
Decemvrie	— 4,1	+ 2 la 4	— 13 la 1 şi 23	17	9	1		4			la 20 ore 6 1/2 diminiaţa un cutremur de 20 secunde, de S. E. N. O.
Temperatura medie enuală.	= 8,3			222	75	46	2	14	1		Temperatura isotére = 15. Idem isoşimene = 1,7.

Dr. Baras.

Capcănele (Cynocephalus.)

Capcânŭ, cĭapcânŭ, cătcânŭ, cătcăunŭ căţie-unŭ etc. Aceste numirĭ (policriturĭ) sinonime se audŭ fórte desŭ în gura românilorŭ, atâtŭ dincóce, câtŭ şi dincolo de carpaţĭ. Într'unele părţĭ ale romănimeĭ, inţielegu omeniĭ prin aceste numiri, nescari fiintie bizare cu potere magica estra ordinariă, cam assemenea strigoilorŭ, şiolomonarilorŭ etc. Într'alte părţĭ aceste numirĭ le daŭ ómenilorŭ înşiălătorĭ, mincinoşĭ, perfidĭ, c'unŭ cuvântŭ, ómenilorŭ de rea credinţă. Dar nicĭ uniĭ, nicĭ alţiĭ nu sciŭ adeverata şi propria însemnare a acestorŭ cuvinte, cu atâtŭ maĭ pucin originea şi derĭvatiunea lorŭ. Eată că de multe orĭ ómeniĭ nu sciŭ ce vorbescŭ! Cu tóte acestea ideea era fórte bine nimerită şi potrivitŭ aplicată, căcĭ adecă natura capcâneluĭ se potrivesce fòrte bine cu natura omuluĭ perfidŭ, mincinosŭ, înşielătoriŭ, strigoiŭ, şiarlatanŭ etc. etc.

Se păsămŭ acumŭ pe tărêmulŭ sciintieĭ, unde putemŭ afla esplicaţiunea tuturorŭ dubietătilorŭ, şi vomŭ vedea că cĭapcânu,| cătcăunu, s'aŭ cătĭeunu din gura poporuluĭ nostru, este tocmaĭ căpcănele saŭ Cynocephalus din Istoria naturale.

Cuventulŭ cynocephalus se deriva dela grecesculŭ κύων gen. κυνός — cânc şi dela κεφαλὴ gen. κεφαλῆς — capŭ. Decĭ pe românesce: capŭ de cane, séŭ scurtatŭ: capcâne. Fiinţa botezată cu acestŭ nume după cumŭ ne arată Istoria naturale este unŭ feliŭ (genu) de maĭmuţiă din familia Catarrhina (cu botulŭ îngustŭ), numită maĭ în tóte limbele moderne fam. Pavianilorŭ. Eată caracteristica lorŭ dupe maĭ mulţĭ autorĭ vechĭ şi noĭ.

Cynocephalus (Illig. Blumb. Cuv Schinţz). Acestŭ genŭ are dinţi caninĭ lungĭ, eşiţĭ din fălcĭ. Capulŭ şi gura (botulŭ) suntŭ prelungite în câtŭ se asemănă cu alŭ câneluĭ. Nasulŭ truncatŭ (cioncatŭ). Facia de alungulŭ eĭ, afundŭ brĕzdată; fruntea apăsată urechile lătăuşie şi angularie (în coltiurĭ). În gură are nisce sacĭ bucali marĭ (guşĭ). Bucile sĭedĭutuluĭ sutŭ late şi cărnóse. Códa maĭ lungă saŭ maĭ scurtă; une orĭ prea scurtă, supţire şi rădicată în susŭ ca la capră.

Diversele specĭĭ ale acestuĭ genŭ sémănă fórte multŭ între sine. Ele de comun ajungŭ la o mărime însemnată, suntŭ fòrte tarĭ selbatice şi ne'mblânditórie. Daca suntŭ *prinse* de micĭ se îmblîndiescŭ pucin, înse înaintîndŭ cu etâtea éră se sălbăticescŭ şi remânŭ de apururea rancoróse, ci şi de altmintrelea blândeţea arătată, numaĭ de câtŭ o preschimbă în *mănia* şi în *furiă*. Cândŭ suntŭ libere ele arată o mare desteritate şi inteligenţĭă. În mişcările lorŭ suntŭ iuţĭ* şi indemânatice, prin care adese orĭ scapă din cele maĭ marĭ pericle. În *contra inimicilorŭ* seĭ se apără cu lemne şi între strigărĭ ameninţătóre Ele suntŭ fórte desfrênate. În doue picióre numaĭ rredimându-se potŭ umblà; din contra se urcă cu cea maĭ mara indemânare chiarŭ şi pe ceĭ maĭ înalţĭ arborĭ. Nutrimentulŭ lorŭ în stare sălbatică, consiste în frunde, fructe, rădecinĭ, din cari adunândŭ o bună portiune o însalivézä, adecă o înmòiă cu *salivă séŭ* cu scuipitĭ din saciĭ lorŭ ceĭ bucalĭ. Patria cynocefalilorŭ |séŭ a capcânilorŭ este Africa (nb. acelorŭ cu 4 picióre, séŭ maĭ bine cu 4 mânĭ; éră acelorŭ cu 2 picióre şi cu doue mănĭ este şi Europa, împreună cu cele-l-alte părţĭ ale continentuluĭ).

Între diversele specie de Cynocephali sèŭ capŭcăni, maĭ memorabile suntŭ duoĕ: Cynocephalus mormon (mandrilŭ, maĭmonŭ, rom. mamonŭ), care este cea maĭ mare şi se distinge prin varietatea colorilorŭ făcieĭ (obrazuluĭ). Are pe capŭ unŭ moţŭ de perŭ, barba galbenă, nasŭ roşiu (ca la *omulŭ* beţiŭ), ochi micĭ cufundaţĭ (ca la ómeniĭ vicleni, intrigantĭ şi avarĭ), dinţiĭ caninĭ eşiţĭ înafară. Astă maĭmuţiă e de mărimea unuĭ omŭ, şi atâtŭ de tare în câtŭ 4 ómenĭ, abia potŭ să o ţină în locŭ. Locuesce în Africa prin Guinea, se aduce şi în Europa prin menageriĭ. Cându-ĭ liberă mănâncă frundie şi póme, éră fiindŭ prinsă, mănâncă şi şi alte ale pr. brînză, óuă etc.

A doua specie memorabile este Cynocephalus Sphinx (Pavian, papion, capcâne, Hundskopf) maĭ mică ca cea din tâiŭ. Are colóre pe corpŭ ruginiă; facia urechile şi picióreie rectius, mănile suntŭ negre, barba roşiă. Nasulŭ prolungitŭ (ca la căne); códa lungă. Acestŭ capcăne e tare vioĭŭ, şi îndemănaticŭ în mişcarea membrelorŭ anteriore. Are instictŭ fór-

* Maimutiele sunt animale cu patru mani.

ne imitativŭ (ca unii ómenĭ) şi desfetéză pe omŭ cu gesticulările sale. Prinsŭ de micŭ se îmblîndesce, dar acéstă îmblîndire la bătrîneţie şi-o pierde şi atuncĭ devine nesuferitŭ, ciapcânu întregŭ! Poterea musculară a mănilorŭ e fórte desvoltată, de aceea se urcă pn ceĭ maĭ înalţĭ arburĭ cu mare indemănătate. Locuesce, ca şi sociŭ-s'o de maĭ nainte, în Africa, unde în selbătăcie mănâncă fructe şi legumĭ şi causéză adese orĭ marĭ depredărĭ în plantatiunĭ. Prinsŭ fiindŭ se dedă cu unele mâncărĭ de ale omuluĭ.

Din acéstă scurtă descripţiune se vede chiarŭ cumcă caracterulŭ atâtŭ fisicŭ câtŭ şi morale alŭ acestorŭ maimuţie, ér maĭ alesŭ alŭ specieĭ ultime, convine fórte multŭ cu celŭ ideale alŭ ciapcânuluĭ din gura poporuluĭ nostru, fără de a sci elŭ că óre esistă şi ce fiintă e acesta. (ceva maĭ pre largŭ despre natura şi istoria capcânilorŭ altă dată, cândŭ se va putea; precumŭ şi despre alte specie d. e. Cyn. ursinus Cyn leucocephalus etc.

S. M.

Istoriea Vesuvuluĭ.

Art. I.

Din epoca primeĭ colonisaţiune a Italieĭ meridionale de grecĭ Vesuvul n'a dat alte semne de caracterul seŭ volcanic de cât acellea ce naturalistul putea se prevédă după analogia structureĭ salle cu aceea a maĭ multor alţĭ volcanĭ.

Scriitoriĭ anticĭ: Diodor din Sicilia, Plutarc, Strabon, vorbesc de Vesuv ca d'un volcan stins de maĭ mulţĭ secolĭ. Dupô Strabon presenta atuncĭ un singur conŭ trunchiat; astădĭ, dupô cum am avut ocasiune a observa eŭ însu'mĭ pe când me aflam în Neapole, Vesuvul se divide în duoe părţĭ: 1-iŭ conul Volcanic saŭ Vesuvul curatŭ disŭ. 2-le. Somma, formând spre N şi E de cellŭ d'intâĭ o 'ncinsură semicircularie, având pereţiĭ perpendicularĭ în partea din'ântru şi în pante pucin înclinate în afară. Între Somma şi Vesuvŭ se află o vale de aprópe 500 metri de lărgime numită Atrio del Cavallo.

Pólele şi cóstele Vesuvuluĭ sunt acoperite de viĭ producênd un vin numit lacrima Christi ce nic'unŭ căletorŭ nu lipsesce a gusta cândŭ merge să visitede Vesuvul; ear partea superióră a conuluĭ este acoperită de cenuşe, lavă Volcanică, scorie (materie négră saŭ cenuşie ce séмănă cu funinginea întărită, şi cu sgura ce se forméḑă când ferarul lucréḑă ferul). Suirea cere duoe ore de la Resina pênă la ermitagiŭ sf. Salvator. Conul Vesuvuluĭ pênă la crater este fórte difficilŭ de suit, pentru că picióрele alunecă şi se cufundă în cenuşe pe o pantă înclinată de 50° care ţine aprópe o oră.

Pucin maĭ sus de Ermitagiă se înalţe unŭ edificiŭ ca o ruină în miḑlocul cenuşeĭ şi laveĭ volcanice: acesta este un observator meteorologic. A se afla cineva pe Vesuv când apune sórele, şi a privi golful Neapoleĭ şi vastul orizon al măreĭ, luminat de ultimele raḑe alle sóreluĭ, este un spectacol natural adevĕrat magic.

Cu cât urcă cineva cósta Vesuvuluĭ, presintă din ce în ce maĭ mult aspectul uneĭ grămeḑĭ de materiĭ incoherente (fără legătură): este o adevarată amestecătură de sfărematurĭ aruncate unele peste altete, dar când ajjungem la marginea crateruluĭ şi putem descoperĭ interiorul, ne mirăm cu plăcere veḑind simetria şi arrangamentul ce domină în totul.

Materialurile sunt dispuse în straturĭ regulate şi cam ondulóse, cu tóte că se par orizontale când le privîm în faciă. Dar dupe ce ocolim marginea crateruluĭ şi observăm chipul cum înainteḑă cóstele saŭ se depărteḑă, formând unghiurĭ eşite şi intrate, se ḑeresc maĭ multe secţiunĭ transversale formate de curanţĭ de lava şi de straturĭ de nisip şi de scoriĭ a căror adevărată înclinaţiune se cunósce prea bine. Straturile se înclină plecând de la acsul conuluĭ, sub unghiurĭ care variaḑă între 30° şi 45.° Conulŭ întreg se compune d'nn óre care numer de straturĭ concentrice (băgate unele într'altele) de lavă, de scorie alternând cu straturĭ de cenuşă. Fie care ploae de cenuşe care cade din partea superióră şi differiţiĭ curanţĭ de lavă care aŭ curs dupe marginile crateruluĭ aŭ luat forma suprafācieĭ esterióră a colineĭ, astfel în cât putem ḑice că o serie de învelişurĭ conice s'aŭ superpus, unele peste altele pênă când agregaţiunea munteluĭ întreg s'a complectat. Despărţirile arătate între straturĭ deosebite resultă din differitele culorĭ şi din diffe-

ritele grade de grosime ce presîntă nisipul, scoriile și lavele și din alternanța (așiedarea uinuia peste altul) lor. Cea maĭ mare difficultate care se presintâ d'o cam dată este d'a înțelege cum o regularitate așa de însemnată póte fi în raport cu neegala distribuție a materialurilor volcanice asvărlite de vênturile dominante în timpul erupțiunilor, și pucina lățime ce aŭ curgerile de lave la eșirea lor din crater.

Dar esaminând lucrurile marĭ cu băgare de sémă se recunósce, că acéstă regularitate nu este de cât apparentă, căcĭ, când un mare numer de straturĭ se îngustédă pucin câte pucin și în puncturĭ differite, ochiul cu anevoință dieresce finitul fie-căruia, și se suposă în general că aceste straturĭ se conține cu altele care la o mică distanță se pot găsi essact în acellașĭ plan. Ast-felŭ este disposițiea straturilor de lavă, cenușă și scorie ce constitue astădĭ Vesuvul. Dar să aruncămŭ a privire retrospectivă asupra Vesuvuluĭ încă din timpiĭ ceĭ maĭ depărtațĭ.

Primele simptome de desceptare acestuĭ Volcan fu un cutremur pe pămènt ce a avut loc în anulŭ 63 al ereĭ vulgare și ocasiónă marĭ prăpădeniĭ în orașele vecine, precum sunt: Portici, Resina, Herculanum, Torre-del-Greco, Torre-del-Annunziata și Pompeia.

Dela acéstă epocă pênă la 79 s'aŭ maĭ simțit câteva sguduiturĭ ușurele; dar în luna luĭ Noemvrie a acestuĭ anŭ sguduiturile devenîră maĭ numeróse și maĭ puternice și se terminară printr'o erupțiune.

Pliniŭ cellŭ mare care commanda atuncĭ flota Română la Misenum, avu dorința d'a fi încă odată martor la acest fenomen grandios, dar astă dorință îl costă viața, căcĭ fu asficsiat de aburĭ sulfuroșĭ. Nepotul seŭ junele Pliniu ce ședea la Misenum ne a dat în scrisorile salle o descriere animată de astă scenă terribilă. Maĭ ânteiŭ dice ellŭ -s'a vedut o colónă de fum déssă înnălțindu-se vertical d'asupra Vesuvuluĭ, pe urmă întindîndu-se lateral astfeliŭ în cât partea sa superióră sémăna cu vîrful unuĭ pin și partea sa inferióră cu trunchiul acelluiașĭ arbor care caracterisă dopô cum se scie câmpiile Italieĭ. Acest nuor se despica câte o dată ca să lasse loc flacărilor, a căror iuțélă putea să se compare cu aceea a fulgeruluĭ; dar o obscuritate maĭ profundă de cât aceea a nopțiĭ urma luminilor strălucitóre ce amețea vederea.

Cenușă fu transportată pênă la vasele ce se eflaŭ la Misenum, pămentul se cutremura marea se depărta de țermurĭ, și multe animale marine aŭ remas pe uscat,

La acéstă catastrofă s'a format conul Vesuvuluĭ și aŭ fostŭ cotropite: Stabia, Herculanum și Pompeia (dascrisă în No. 19) nu de lavâ, ci de cenușe și de sfaramiturĭ de pétră poncie ce sémănă cu tuful saŭ pétra porosă ce acopere astădĭ Somma.

Tot atuncĭ stratele Sommeĭ s'aŭ ridicat regulat către centrul conuluĭ subt un unghiŭ de 25°—30° și cóstele s'aŭ acoperitŭ cu straturĭ de tuf ponciosŭ presentând și maĭ multe conchiliĭ fossile din terîmul torțiar: ceea ce pare a dovedi că la orĭ care epocă geologică Vesuvul a fostŭ submarin.

Au anul 472 erupțiea de care vorbescŭ Ammien Marcelliu și Procopie, a transportat cenușă Vesuvuluĭ penă la Constantinopole. Se găsesce în Procopie și'n Cassiodor c'a curs pucină lavă în erupțiunea dela 512 — Vesuvuluĭ apoĭ a remis în repaos între errepțiunele dela 1500 — 1631, dar în acelașĭ timpŭ Etna era într'o mamare activitate. Se pare că craterul se afla atuncĭ în starea în care este astădĭ volcanul stins Astroni aprópe de Neapole. În 16 Decembre 1631 7 curanți de lavă eșiră tot d'odată și inundară maĭ multe orașe aședate la pólele munteluĭ. Resina construită p'o parte din Herculanum fu consumată d'un torrent de lavă înfocată.

Inondațiunile de noroĭ fura tot așa de destructóre ca și celle de lavă; atât a fost de mare abundența ploilor provenită din marea cuantitate de vaporĭ asțivirlit în atmosferă, în căt curgea în lungulŭ cóstelorŭ conuluĭ adevărațĭ torențĭ, care se încărca d'un praf volcanic și trăgând cu dînșiĭ cenușa incoherente se'ntărea în destul ca să pótă lua numele de lavă apósă; se pretinde că 4000 perône periră în acéstă catastrofă. Cea din urmă errupție a avut loc la 1858. Craterul Vesuvuluĭ s'a cufundat atuncĭ de aprópe 60 metri.

(Va urma) A.

Tipografia C. A. Rosetti, ulița Fortuni No. 15.